

Politické funkcie a lojality ako zdroj nekriminálnej korupcie v demokracii a diktatúre*

MILAN ZEMKO

Kľúčové slová: korupcia, politický, ekonomický klientelizmus, parlamentná politika, demokracia, diktatúra, Československo, 1918 – 1938, 1939, Slovensko 1939 – 1945

Korupčné konanie v záujme získavania mimoriadnych, často nedostatkových výhod a zdrojov, resp. finančných prostriedkov sa na našom území vyskytovalo a vyskytuje, samozrejme v rôznom rozsahu a intenzite, v každom režime a prakticky vo všetkých sférach spoločnosti. Takéto konanie je spravidla v rozpore so zákonom a býva (aj keď sa tak vždy, ba ani často nedeje) trestne stíhané ako kriminálna kauza.

V každom režime sa však vyskytujú aj činy, rozhodnutia, ktoré síce majú znaky korupčného správania sa (predovšetkým zo strany poskytujúceho isté výhody a hodnoty), no nie sú v rozpore so zákonom, naopak, môžu byť zákonmi a ich ideologickým zdôvodňovaním podporované. Vykonávateľmi takýchto rozhodnutí sú v zmysle zákona samotné štátne orgány, resp. orgány zriadené štátom, a teda nemajú kriminálny charakter. Súčasne ich však môže časť spoločnosti, resp. niektoré, spravidla opozičné politické zoskupenia, alebo všeobecnejšie – verejná mienka – vnímať a pranierovať ako činy v rozpore s dobrými mravmi a správnymi politickými princípmi. Samozrejme ani takéto formálne nekriminálne rozhodnutia a činy nebývajú vždy uchránené pred sklúznutím do nepochybne kriminálnych „vôd“, keď sa o legálne získateľné výhody a hodnoty začnú nelegálnymi spôsobmi uchádzať a získavať ich neoprávnení záujemcovia. Zodpovedné orgány sú im v takomto zámere nápomocné, resp. predstavitelia týchto orgánov sami participujú na nezákonne získaných výhodách, či odmenách.

V tejto štúdií sa sústredím na dve prelomové obdobia v dejinách Slovenska, keď sa významným spôsobom menila sociálno-politická situácia v krajine, čo sa prejavilo aj vo formovaní a posilňovaní nových politických elít. Prvým obdobím sú 20. roky minulého storočia, t.j. obdobie vzniku a etablovania sa Československej republiky (ČSR). Druhým obdobím sú prvé roky po vzniku Slovenského štátu, resp. Slovenskej republiky. Obidve prelomové udalosti sa odzrkadlili aj vo formovaní, resp. transformovaní politických elít, keď sa politické elity

* Štúdiá vznikla v rámci grantového projektu VEGA č. 2/0122/09 *Občianska spoločnosť na Slovensku počas 1. ČSR (Vývoj na demokratickej báze a vonkajšie a vnútorné vplyvy demokratického, autoritatívneho a totalitného typu)*.

(resp. štát, ktorý reprezentovali) usilovali toto postavenie upevniť aj materiálnymi a statusovými výhodami, garantovanými – aspoň sčasti – legislatívnymi opatreniami (zákonmi alebo vládnymi nariadeniami).

Podozrenia z korupcie za prvej ČSR

Vznik Československa roku 1918 bol bezpochyby epochálnym zlomom pre český a v ešte väčšej miere pre slovenský národ. Kým Česi rozchodom s rakúsko-cisárskou časťou habsburskej monarchie obnovovali svoju nezávislosť v zmysle historického štátneho práva krajín Koruny českej – aj keď v republikánskej štátnej forme –, Slováci vstúpili, resp. boli zapojení do nového štátneho zväzku s Čechmi bez vlastnej tradície historického štátneho práva a samostatného štátneho života, teda na základe prirodzeného práva. Aj táto okolnosť (akýsi štátoprávny hybrid) stala sa popri etnických aspektoch a nárokoch z pohľadu susedov novej republiky – či už porazených vo svetovej vojne (Nemecko či Maďarsko) alebo stojacich na strane víťazov (Poľsko) – jednou z príčin jej neustáleho spochybňovania a ohlasovania jej budúceho konca.

Úplná novosť československého štátneho útvaru a jeho spochybňovanie podnecovalo predstaviteľov ČSR formovať a posilňovať svoje vlastné spoločenské a politické elity, ktoré by prevážili spoločenské a politické elity *volens-nolens* zdedené po zaniknutom štáte a režime bývalej monarchie. Na tento cieľ sa využila aj repatriácia účastní priemyselných podnikov a finančných ústavov, kontrolovaných do zániku monarchie z Viedne či Budapešti a plánovaná pozemková reforma na základe vyvlastnenia – aj keď za náhradu – latifundií a veľkostatkov patriacich príslušníkom spoločenskej a politickej elity, ktorá bola oporou zaniknutej monarchie: aristokracie a veľkostatkárov rakúsko-nemeckého a maďarského pôvodu (bez náhrady mali byť vyvlastnené statky Habsburgovcov a tých šľachticov, ktorí sa za vojny postavili proti českému národu).

K vyvlastneniu aristokratov a veľkostatkárov nemeckého jazyka (národnosti) v českých krajinách sa po prijatí tzv. záborového zákona Revolučným Národným zhromaždením vyjadril sociálnodemokratický poslanec František Modráček tak, že „*těmito několika paragrafy skrýváme z příštích dějin českého národa pozemkovou aristokracii vůbec*“ a prezident Štátneho pozemkového úradu (ŠPÚ) Karel Viškovský roku 1922 priznal, že úlohou pozemkovej reformy bolo aj „*dílo politické odvety a odčinění křivd pobělohorských*.“¹ Na Slovensku takýto argument nebol namieste, no aj tu v súvislosti s účtovaním s habsburskou monarchiou a Uhorským kráľovstvom platilo, že príslušníci uhorsko-maďarskej aristokracie získali rozsiahle majetky za svoje služby Habsburgovcom a spolu s uhorskou štátnou a župnou správou boli vnímaní ako stelesnenie utláčateľského, maďarizačného režimu.

Pôda sa mala rozdeliť medzi malých nadobúdateľov, prípadne družstvám, najmä ak sa pôda a poľnohospodárske budovy a zariadenia nedali rozdeliť bez výraznej straty hodnoty

¹ PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu II. 1919*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1991, s. 558.

a efektívnosti majetku. V praxi sa však poľnohospodárska a iná pôda družstvám nepridelovala, resp. len minimálne; zato sa vytvorili pre takéto prípady zvyškové statky, ktoré sa odpredávali (prípadne pridelovali) príslušníkom novo sa formujúcich sociálno-politických elít. Do istej miery platilo to isté pri zakladaní poľnohospodárskych kolónií na Slovensku v maďarskom etnickom prostredí, kde pôdu vo výmere stredných gazdovstiev dostávali spravidla bývalí legionári, či iní zaslúžilí občania „československej“ národnosti. A keďže pozemková reforma bola od začiatku v réžii agrárnej strany (Republikánskej strany zemedel'ského a maloroľníckeho ľudu), ktorá ovládla ŠPÚ ako výkonný orgán reformy, a to bez ohľadu na zloženie vládnych koalícií, aj zvyškové statky smerovali vo väčšine prípadov do rúk agrárnickej (tzv. „argalášskej“) klientely.

Na Slovensku sa s prideľovaním zvyškových statkov začalo v roku 1922 a proces prideľovania prebiehal pomerne pomaly, lebo v prvých dvoch rokoch ŠPÚ prideliť len 20 statkov, kým v celej republike 456 zvyškových statkov. Do roku 1932, keď sa fakticky ukončila pozemková reforma, prideliť sa na Slovensku 530 zvyškových statkov, medzi ktoré sa rozdelilo 57 656 ha poľnohospodárskej pôdy, na jeden statok tak pripadlo priemerne niečo vyše 100 ha pôdy.² To už bol počet vytvárajúci v poľnohospodárstve vrstvu, ktorú možno označiť ako *homini novi* a ktorá predstavovala istú spoločenskú protiváhu voči pôvodným vlastníkom, aj keď týmto zostala po ukončení pozemkovej reformy v držbe väčšina pôdy a ich majetky v priemere presahovali zákonom povolených 250 ha.³ Noví majitelia boli navyše existenčne zabezpečení, aj keď museli splatiť časť hodnoty získaného majetku a súčasne boli zviazaní vďakou a lojalitou novým politickým pomerom a strane, ktorá najviac prispela k získaniu ich nového majetku.

Pozemková reforma, realizovaná najmä cestou kolonizácie alebo formou zvyškových statkov, spravidla na menšinovom území, vyvolávala značnú nespokojnosť na ľavej strane politického spektra a v stranách národnostných menšín. Opoziční poslanci poukazovali najmä na nejasnosť zásad, podľa ktorých sa pôda a osobitne zvyškové statky pridelovali, ako aj na nejasnosť alebo naopak – až prílišnú zrejmosť politického pozadia ľudí, ktorí majetky získali. Napríklad v máji 1926 interpelovala vládu skupina komunistických poslancov, ktorá jazykom vlastným ich strane vyčítala vláde a celému režimu, že v prípade pozemkovej reformy nejde o sociálnu reformu, ale o to, aby sa vytvorili noví veľkostatkári z radov českej vidieckej a mestskej buržoázie. Tomu malo slúžiť aj protekčné prideľovanie zvyškových statkov. Podľa poslancov sa opäť vyskytli prípady prideľovania zvyškových statkov za podozrivo nízku cenu príbuzným a známym rozhodujúcich činiteľov v ŠPÚ a vo vládnych kruhoch, ktoré mali potvrdiť skutočný zámer pozemkovej reformy. Zvyškové statky boli podľa interpelujúcich poslancov prideľované ľuďom, ktorí dobre poznali zákulisie politiky koalíčných vodcov, alebo ktorí niečo vedeli a mali mlčať, či riaditeľom bánk a ťažkého priemyslu, alebo príbuzným politických

² KRAJČOVIČOVÁ, Natália. Realizácia pozemkovej reformy na Slovensku v rokoch 1923 – 1927. In *Historický časopis*, 1990, roč. 38, č. 6, s. 799.

³ KRAJČOVIČOVÁ, ref. 2, s. 799.

činiteľov. V závere interpelácie poslanci uviedli niekoľko príkladov, ako „*ľudia pri moci odčičujú Bielu horu*“. Medzi zvyškovými statkármi menovali senátorov, poslancov, vysokých úradníkov, ale aj švagra agrárnického predsedu poslaneckej snemovne Jana Malypetra a bratanca pani Malypetrovej. Interpeláciu zakončili otázkou, či je vláda ochotná oznámiť, koľko zvyškových statkov bolo komu predelených a za akú cenu.⁴

Predseda úradníckej vlády Jan Černý (18. marec – 12. október 1926) vo svojej odpovedi z 5. júna 1926⁵ korigoval niektoré údaje o osobách a statkoch v interpelácii a pokiaľ išlo o osoby a zvyškové statky od začiatku pozemkovej reformy, odkázal na svoju staršiu odpoveď na interpeláciu nemeckého kresťansko-sociálneho poslanca Roberta Mayr-Hartinga a spoločníkov. V tejto odpovedi však J. Černý neuviedol ani celkový počet pridelených zvyškových statkov, ani konkrétne mená nadobúdateľov, ale len percentuálny prehľad o nadobúdateľoch rozdelených do 13 kategórií. Z neho vyplynulo, že 33,4 % zvyškových statkov, resp. väčších pôdohospodárskych podnikov získali „*úradníci poškodení pozemkovou reformou*“, 22,2 % „*árendátori poškodení pozemkovou reformou*“ a 11,2 % „*praktickí pôdohospodári (na Slovensku najmä roľníci, na ostatnom území najmä hospodárski úradníci bez zamestnania)*“. Tretina zostávajúcich podnikov pripadla ostatným desiatim kategóriám nadobúdateľov. Z troch uvedených kategórií je zrejmé, že odpoveď bola značne neurčitá. Predseda vlády však pripomenul, že „*zákony a prováděcí nařízení o pozemkové reformě neukládají uveřejňovati seznam nabyvatelů zbytkových statků.*“⁶

V júni 1926, teda v čase, keď Československá strana národnosocialistická už bola vo faktickej parlamentnej opozícii, jej dvaja poslanci Igor Hrušovský a Emil Špatný so spoločníkmi podali naliehavú interpeláciu predsedovi úradníckej vlády J. Černému vo veci množiacich sa prípadov, keď ŠPÚ prideloval zvyškové statky členom Národného zhromaždenia (NZ) alebo ich blízkym príbuzným. To podľa Hrušovského a Špatného nielen vyvolávalo odpor v širokých vrstvách obyvateľstva, ale aj podryvalo dôveru v autoritu zákonodarných zborov a vzbudzovalo dojem, že ŠPÚ a aj zákonodarné zbory sú poznačené korupciou. Interpelujúci poslanci poukázali na čerstvý prípad, keď ŠPÚ „*dal do držby*“ agrárnickým poslancom Jozefovi Braneckému a Jozefovi [správne Pavlovi – pozn. M. Z.] Mackovi zvyškový statok v rozlohe cca. 300 katastrálnych jutier pôdy z 1000 jutrového záboru Kuffnerovského veľkostatku v Senici. Toto rozhodnutie malo ohroziť žiadosti drobných uchádzačov o prídel pôdy,

⁴ Úplné znenie interpelácie pozri Poslanecká sněmovna N. S. R. Č. 1926. II. volební období. 2. zasedání. č. 283. Naléhavá interpelace poslanců Mikulíčka, Čulena, Chlouby, Steinera a soudruhů vládě o přidělování zbytkových statků. V Praze dne 18. května 1926. Dostupné na internete: http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/tisky/t0283_00.htm

⁵ Úplné znenie odpovede pozri Poslanecká sněmovna N. S. R. Č. 1926. II. volební období. 2. zasedání. Tisk č. 361. Odpověď vlády na interpelaci poslanců Mikulíčka, Čulena, Chlouby, Steinera a soudruhů o přidělování zbytkových statků (tisk 283). Dostupné na internete: http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/tisky/t0361_00.htm

⁶ Úplné znenie odpovede pozri Poslanecká sněmovna N. S. R. Č. 1926. II. volební období. 2. zasedání. Tisk č. 214/XVII. Odpověď předsedy vlády na interpelaci poslance dra Mayr-Hartinga a druhů o rozdělení tak zvaných zbytkových statků (tisk 144/XII). V Praze dne 1. dubna 1926. Dostupné na internete: http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/tisky/t0214_01.htm

bezzemkov a invalidov. A interpelujúci poslanci pripojili zovšeobecňujúci politický apel: „*Pozemková reforma mala za účel, aby pôda dostala sa do rúk národa, to však ani zďaleka neznamená, aby si účel pozemkovej reformy vysvetľovali jednotliví členovia Národného shromaždenia tak, že keď oni sa honosia byť representantmi národa, tak majú právo zaberat' i pôdu národa pre seba.*“⁷

Na naliehavú interpeláciu odpovedal predseda vlády J. Černý v tom zmysle, že žiadosť na odpredaj zvyškového statku obidvom poslancom predložil ŠPÚ břeclavský cukrovar a táto vec ešte nie je rozhodnutá, no súčasne dodal, že vláda nemá dôvod na nejaké opatrenie ani zamedzenie prídely zvyškových statkov členom NZ a ich blízkym príbuzným, ani na zrušenie už uskutočnených prídely. Podobne ani ŠPÚ neskúma ani príbuzenské zväzky uchádzačov, ani ich verejné postavenie, keďže zákony také povinnosti úradu neukladajú.⁸ Čiže takýto postup štátneho úradu bol opäť *lege artis*.

Oveľa podrobnejšia a s veľkým počtom mien politikov, ktorí získali zvyškové statky, bola interpelácia skupiny poslancov maďarských a nemeckých menšinových strán zo 7. septembra 1927, týkajúca sa pozemkovej reformy na území s prevahou maďarského obyvateľstva. Táto interpelácia sa dotýkala súčasne národnostných a sociálnych aspektov pridelovania pôdy kolonistom a zvyškovým statkárom. Poslanec Gyula Koczor spolu s ďalšími poslancami adresoval interpeláciu vláde a už v úvode zdôraznil, že zmyslom pozemkovej reformy uskutočňovanej na maďarskom vidieku nie je náprava neprávostí v rozdelení statkov z hľadiska hospodárskeho a sociálneho, „*ale že slúži jedine snahe, aby pozemky, ktoré sú v rukách maďarských, dostaly sa do rúk československých s tým aby dnešné maďarské územia staly sa smiešanými a odnárodnily sa.*“ Pritom v Uhorsku pred vojnou bol podľa interpelantov medzi Maďarmi väčší počet nemajetných ľudí ako medzi Slovákmi a Rumunmi. Na rozdelených statkoch v čisto maďarských krajoch boli však po roku 1918 usádzaní českí, moravskí a slovenskí kolonisti. Novým československým vlastníkom sa zvyšné statky predávali za nižšiu cenu než bola určená zákonom a rozsah pôdy mohol presiahnuť 150 ha.⁹

Z väčšieho počtu rozdelených zvyškových statkov, spomínaných v interpelácii, uvediem niekoľko známejších politikov a ich príbuzných. Ján (Janko) Jesenský, v tom čase nitriansky župan, získal spolu s bratmi Vladimírom a Fedorom Jesenskými 1200 jutár, na každého teda

⁷ Úplné znenie interpelácie pozri Poslanecká sněmovna N. S. R. Č. 1926. II. volební období. 2. zasedání. č. 412. Naliehavá interpelácia posl. Igora Hrušovského, Emila Špatného a spol. ministerskému predsedovi o pridelovaní zbytkových statkov Štátnym pozemkovým úradom jednotlivým členom Národného shromaždenia a ich príbuzným. Praha 11. júna 1926. Dostupné na internete: http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/tisky/t0412_00.htm

⁸ Úplné znenie pozri Poslanecká sněmovna N. S. R. Č. 1926. II. volební období. 2. zasedání. č.XVI./442. Odpoveď vlády na interpeláciu poslanců Igora Hrušovského, Emila Špatného a spol. o přidělování zbytkových statků Štátním pozemkovým úřadem jednotlivým členům Národního shromáždění a jich příbuzným (tisk 412). V Praze dne 22. června 1926. Dostupné na internete: http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/tisky/t0442_02.htm

⁹ Úplné znenie interpelácie pozri Poslanecká sněmovna N. S. R. Č. 1927. II. volební období. 5. zasedání. 1213/I (překlad) Interpellácia poslance Koczora a druhov vláde o prevádzaní pozemkovej reformy na vidiekoch Maďarmi obydlených. Praha 7. septembra 1927. Dostupné na internete: http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/tisky/t1213_01.htm

pripadlo po 400 jutár pôdy.¹⁰ Pri Komárne si so súhlasom ŠPÚ kúpil zvyškový statok s rozlohou asi 1000 jutár bývalý agrárnický poslanec Ľudovít Medvecký. Z panstva Károlyiho v Slovenskom Mederi dostal zvyškový statok agrárnický senátor Kornel Stodola, predseda Priemyselnej a obchodnej komory, ale aj predstaviteľ národných demokratov na Slovensku, advokát Milan Ivanka, ďalej bývalý minister Jozef Kállay, v tom čase verejný notár v Bratislave a Ivan Krno, legačný radca v Paríži. Medzi akvizítorov zvyškových statkov patrili ďalší politici: už spomínaný agrárnický poslanec Macek, agrárnický senátor a bývalý minister Vavro Šrobár (s 300 jutrami), ale aj agrárnický funkcionár a učiteľ s nádejnou politickou kariérou Pavol Teplánsky (150 jutár).¹¹ Táto interpelácia maďarských a nemeckých poslancov ostala zo strany vlády bez odpovede.

Čudné pomery v bankovníctve a ekonomike

Neboli to však len zvyškové statky, ktoré poskytovali do prevratu nebývalé možnosti v hospodárskych pozíciách a obohacovali členov, či prívržencov vládnych strán, prípadne ich príbuzných, ale aj iné pozície v československom hospodárstve, prechádzajúcim v značnej miere do rúk domácich bánk a priemyselných firiem. Napríklad na Slovensku sa podiel „národne“ slovenských peňažných ústavov na účastinnom kapitáli všetkých bánk zvýšil od vzniku ČSR do roku 1921 zo 16,5 % na 45,5 % a dve za monarchie provinčné banky, Tatra banka a Slovenská banka, sa stali najväčšími slovenskými peňažnými ústavmi.¹² Posty v správnych a dozorných radách bánk a priemyselných podnikov, prípadne vo vedení rôznych poľnohospodárskych a priemyselno-obchodných združení sa takisto stali spoločensky aj finančne zaujímavými príležitosťami pre ľudí blízkych vládnym stranám, a opäť predovšetkým agrárnej strane. Bez ohľadu na to, či už predtým pôsobili, alebo nepôsobili v hospodárskom prostredí.

Medzi agrárnickými podnikateľmi-politikmi treba na prvom mieste spomenúť Kornela Stodolu, predvojnového podnikateľa spolu so svojimi bratmi Emilom a Jozefom Stodolovcami. Garbiarenská fabrika však prestala prosperovať a bratia ju predali. Od zrodu nového štátu pôsobil K. Stodola so svojím bratom Emilom v československej politike, najprv bol poslancom Národného zhromaždenia a od roku 1925 senátorom za agrárnu stranu. Po vojne sa stal členom správnych rád Apolla, Danubia a Kabla v Bratislave, textilky v Rajci, chemickej továrne v Senici a ďalších firiem, od roku 1920 pôsobil ako predseda Obchodnej a priemyselnej komory, od roku 1922 bol aj predsedom Bratislavskej plodinovej burzy, predsedom Zväzu živnostenských úverových ústavov a družstiev pre Slovensko a Podkarpatskú Rus, členom prezídia Ústredného združenia slovenského priemyslu, aj predsedom Národohospodárskeho ústavu pre Slovensko.¹³ Ján Janček, podnikateľ, od roku 1918 poslanec a od roku 1925 senátor za agrárnu stranu, sa stal zakladateľom a predsedom správnej rady kartelu Iskra, členom

¹⁰ Jedno jutro = 0,496 hektára.

¹¹ Poslanecká sněmovna N. S. R. Č. 1927. II. volební období. 5. zasedání. 1213/I, ref. 9.

¹² HALLON, Ľudovít. Príčiny, priebeh a dôsledky štrukturálnych zmien v hospodárstve medzivojnového Slovenska. In ZEMKO, Milan – BYSTRICKÝ, Valerián (eds.). *Slovensko v Československu 1918 – 1939*. Bratislava : VEDA, 2004, s. 302.

¹³ *Slovenský biografický slovník*, V. zv., R – Š. Martin : Matica slovenská, 1992, s. 356.

správnej rady Zväzu roľníckych vzájomných pokladníc, predsedom Zväzu pestovateľov tabaku a Zväzu slovenských mlynov.¹⁴

No nešlo len o ľudí s istou praktickou podnikateľskou skúsenosťou už v minulosti, ktorí sa v nových pomeroch len chopili ďalších príležitostí. Dvere do sveta podnikania a peňazí sa po roku 1918 otvárali ľuďom z rôznych povolání, pokiaľ boli v „správnych“ stranách. Napr. Pavol Blaho st., povoláním lekár a predprevratový politik pôsobiaci aj v Uhorskom sneme, sa ako poslanec agrárnej strany stal roku 1920 predsedom Anglo-slovenskej banky, predsedom dozorného výboru Ústredného družstva v Bratislave, ako aj predsedom Nitry, úč. spoločnosti pre hospodárstvo, obchod a priemysel.¹⁵ Aj evanjelický kňaz a národovec Samuel Zoch sa popri cirkevnej hodnosti biskupa, politickej funkcii poslanca NZ od roku 1918 a bezprostredne po prevrate aj funkcii bratislavského župana, ujal postupne aj takých postov, akou bola funkcia podpredsedu Dunajskej banky a členstvo v správnych radách Slovenskej banky, Slovenskej poisťovne a ďalších účastinných spoločností.¹⁶ Už spomenutému Pavlovi Teplánskemu činnosť v agrárnej strane umožnila získať veľkostatok a od roku 1929 zastávať post poslanca v NZ. Vďaka statkárskemu a politickému postaveniu začal pôsobiť v pôdohospodárskom podnikaní – zakladal poľnohospodárske spolky, stal sa predsedom Západoslovenského roľníckeho družstva v Trnave, predsedom Ústrednej jednoty československých repárov a Západoslovenskej národohospodárskej župy, členom správnej rady Ústredného družstva ale aj (ako spomienka na pôvodné zamestnanie?) predsedom Združenia republikánskych učiteľov na Slovensku.¹⁷ Advokát Ľudovít Medvecký, predprevratový národovec, od roku 1918 poslanec NZ, agrárnik a zvyškový statkár, pôsobil aj ako predseda Slovenskej ovocinárskej spoločnosti, čestný predseda Ústredného družstva a v rokoch 1925 – 1931 ako člen bankovej rady Národnej banky československej.¹⁸ Ján Petrovič, pôvodne úradník, od roku 1918 agrárnický poslanec v NZ, sa stal dlhoročným riaditeľom Slovenskej pokladnice pre hospodárskych robotníkov.¹⁹ A rôzne hospodárske funkcie získali očividne prostredníctvom politickej angažovanosti aj ďalší agrárici.

Hospodárske posty, ktoré sa dali politicky získať aj obrániť aj napriek tomu, že spôsob ich získania neraz „klal oči“, sa však v nesprávnych rukách – v zmysle odbornom i morálnom – stávali aj pokúšením k takému zneužitiu, ktoré možno už charakterizovať ako kriminálnu činnosť, aj keď nemusí skončiť a často ani neskončí pred súdnou porotou.

Vyššie sme spomenuli súrodencov Jesenských, ktorí mali získať zvyškový veľkostatok. Z bratov popri najznámejšom Jánovi (Jankovi), významnom spisovateľovi, ktorý zastával vysoké posty v štátnej správe, pôsobili ďalší dvaja – Vladimír a Fedor v Tatra banke, predstavujúcej v rámci Slovenska jeden z najväčších finančných ústavov. Postupne sa však malo

¹⁴ *Slovenský biografický slovník, II. zv., E – J.* Martin : Matica slovenská, 1987, s. 520.

¹⁵ *Biografický lexikón Slovenska, I. zv., A – B.* Martin : SNK – NBÚ, 2002, s. 439-440.

¹⁶ *Slovenský biografický slovník, VI. zv., T – Ž.* Martin : Matica slovenská, 1994, s. 464-465.

¹⁷ *Slovenský biografický slovník, VI. zv., T – Ž.* Martin : Matica slovenská, 1994, s. 41.

¹⁸ *Slovenský biografický slovník, IV. zv., M – Q.* Martin : Matica slovenská, 1990, s. 138.

¹⁹ *Slovenský biografický slovník, IV. zv., M – Q.* Martin : Matica slovenská, 1990, s. 138.

ukázať, že ich činnosť spolu s pôsobením Cyrila Kresáka a Ľudovíta Vanoviča vo vedení banky rozhodne nebola ozdobou slovenského bankovníctva. Vedenie Tatra banky sa v prvej polovici 20. rokov dopúšťalo „*machinácií s bilanciami a vedomého falšovania účtov*“²⁰ a ďalších nedostatkov v spravovaní banky, no napriek tomu sa vďaka politickému krytiu (napr. ministra Milana Hodžu) zodpovedným pracovníkom nič nestalo. Práve naopak, Kresák síce odišiel do dôchodku, ale so všetkými poctami, Vanovič sa stal novým hlavným riaditeľom a bratia Jesenský sa síce po niekoľkých rokoch museli za svoju činnosť zodpovedať, no ich „trestom“ bol len odchod z Tatra banky.²¹ „Kreatívne účtovníctvo“, aj v dôsledku neschopnosti a nedbalosti kontrolných orgánov, sa prejavilo aj v iných slovenských bankách, takže celkové straty slovenských bánk v 20. rokoch sa priblížili k – v tom čase obrovskému – číslu „*okolo 487 mil. Kč*“,²² ale bez exemplárnych trestov pre zodpovedných finančníkov.

Partokracia, spojená často s nepotizmom a umožňujúca získavať výhodné posty v hospodárstve a súčasne kryť prechmaty či neschopnosť politických protežantov, bola jedným z dôležitých faktorov istej „únavy z demokracie“, ktorá sa začala prejavovať aj v Československu, aj keď až do Mníchovej dohody v septembri 1938 bez fatálnych dôsledkov pre parlamentnú demokraciu.

Vo vojnovej Slovenskej republike to nebolo lepšie

Po Mníchovskej dohode sa v českých krajinách i na Slovensku spustila vlna útokov na predmníchovský politický systém s výzvami na zmenu politických pomerov, osobitne na redukciiu politických strán, ktoré sa mali zbaviť starých, skompromitovaných tvárí a s nimi aj starých skompromitovaných praktík v spoločenskom a hospodárskom živote so všetkými korupčnými (ne)móresmi.

Na Slovensku tento proces politickej zmeny prebehol v réžii Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (HSĽS) veľmi radikálne – namiesto čiastočnej redukcie politických strán slovenská autonómia v priebehu jesene 1938 vyústila do systému jednej štátostrany. Nové pomery sa mali prejavovať aj v prerozdelení verejných funkcií a s nimi spojených materiálnych výhod. V súvislosti s novými pomermi sa jasne vyjadril jeden zo silných mužov nového režimu Karol Sidor: „*Tu musíme povedať jasné slovo Štúrovo: Nazpät cesta nemožná! »Pohádka mládí«, akú prežívali Česi a s nimi niekoľko slovenských rodín dvadsať rokov, sa už nevráti [...]*“, lebo tu ide o „*začiatok politickej konsolidácie slovenskej, ktorú čím skôr realizovať musíme.*“²³ A ideologicko-politický rámec pre nové pomery vymedzil – ešte pred sčasti pohltením a sčasti rozpustením politických strán – vedúci politik autonómneho Slovenska Jozef Tiso:

²⁰HALLON, Ľudovít. Vážení bankovní riaditelia, alebo defraudanti? In BYSTRICKÝ, Valerián – ROGUEOVÁ, Jaroslava (eds.). *Storočie škandálov : Aféry v moderných dejinách Slovenska*. Bratislava : Spoločnosť Pro História, 2008, s. 92.

²¹ Podrobnejšie HALLON, ref. 20, s. 89-98.

²² HALLON, ref. 20, s. 98.

²³ *Slovák*, č. 138 z 19. októbra 1938, roč. 20., s. 1. V *Slováku* č. 240 z 21. októbra 1938 sa v článku pod názvom *Nielen strany, i ľudia!* ohlasuje, že sa začne účtovanie so stranami, ako aj s ľuďmi, ktorí zneužívali stranícku politiku proti Slovákom a prejavovali sa lokajsky v službách protislovenskej politiky.

„[...] *budúci náš život nebude sa zakladať na politických stranách, ale na pracovných, tvorivých stavoch. Politické strany svoju úlohu dohrali, daromné sú pokusy zachrániť ich rozličným preskupovaním. Zvíťazila idea národa a národ v budúcnosti nebude potrebovať stranické legitímácie a farby [...]*“, samozrejme s výnimkou jednej strany – Tisovej HSLS.²⁴

Po krátkom štátoprávnom intermezze druhej Č-SR 14. marca 1939 vznikol za známych dramatických vnútro- a zahraničnopolitických okolností Slovenský štát, v ktorom sa mali uplatniť aj ohlasované nové pravidlá a poriadky, odlišujúce pomery v novom štáte od pomerov v zaniknutom československom štáte.

V novom Slovenskom štáte, resp. od prijatia ústavy v júli 1939 v Slovenskej republike, sa však veľmi rýchlo prejavili a sčasti aj zosilneli pochybné zvyky či „móresy“ známe z predchádzajúceho štátu. Týkalo sa to tak výhod z obnovenej pozemkovej reformy, ako aj rôznych iných možností získať vďaka politickému postaveniu alebo osobným vzťahom s mocnými či vplyvnými ľuďmi nového režimu – a pritom v zásade legálnym spôsobom materiálne či statusové výhody, ktoré spätne nadobúdateľa zaväzovali lojalitou k režimu, štátu, prípadne k oným mocným ľuďom.

Nová pozemková reforma, ktorá mala napraviť chyby predchádzajúcej reformy a dať zadosťučinenie spravodlivosti sľubovaným rozdelením vyše jedného milióna šesťstotisíc ha pôdy, sa po preskúmaní možností zasiahnuť do pôdneho vlastníctva rýchlo zredukovala v podstate na vyvlastnený židovský pozemkový majetok.²⁵ Keďže sa do roku 1944 rozdelilo len 45 379 ha pôdy a tzv. prídelcov bolo len 22 538, nebolo vonkoncom možné hovoriť o zásadnej zmene vo výsledkoch pozemkovej reformy oproti medzivojnovým pomerom. Na väčšie samostatné prídelky však pripadlo takmer 21 tisíc ha a tie sa dostali do rúk iba 44 prídelcom. V tomto prípade išlo o značne väčšie statky, než aké sa prideľovali v údajne nespravodlivej reforme za prvej ČSR, priemerná výmera predstavovala totiž 471,3 ha.²⁶ „Väčšina z nich patrila k úzkej vrstve politických protežantov a ich rodín,“ píše historik Samuel Cambel a uvádza predsedu vlády Vojtecha Tuku, ktorý získal veľkostatok v Trlinku, poslanca Teodora Turčeka, ktorý si rozšíril rodinný statok, sestru prezidenta Tisa Jozefínu Dobiášovú a ďalších protežovaných statkárov, ktorí „rozšírili rady režimistických statkárov, ako boli ministri F. Ďurčanský, M. Pružinský, G. Fritz alebo člen Štátnej rady a vyslanec Š. Polyak“.²⁷

Takýto priebeh arizácie, spojený s protežantstvom a nepotizmom, vzbudzoval kritické ohlasy aj v kruhoch samotnej HSLS. Dokonca aj v oficiálnom denníku HSLS zazneli pri priebežnom hodnotení pozemkovej reformy kritické slová: „Klamali by sme, keby sme si namýšľali, že sa

²⁴ Pozri *Slovák* č. 243 z 25. októbra 1938, roč. 20., s. 1-2., tiež TISO, Jozef. *Prejavy a články zv. II. (1938 – 1944)*. Eds. Miroslav Fabricius – Katarína Hradská. Bratislava : Historický ústav SAV, AEP, 2007, s. 14-17.

²⁵ Podrobnejšie o pozemkovej reforme v Slovenskej republike a jej arizačnom charaktere pozri CAMBEL, Samuel. Arizácia a ďalšie zmeny v pozemkovej reforme na Slovensku do leta 1944. In *Historický časopis*, 1995, roč. 43, č. 1, s. 69-88.

²⁶ BAUCH, Vlastislav. *Polnohospodárstvo za slovenského štátu*. Bratislava : SVPL, 1958, s. 42.

²⁷ CAMBEL, ref. 25, s. 83.

dnes sociálne vrstvy vyrovnávajú a sú vyrovnanejšie, než boli. Zbohatli ľudia bez zásluh a lepšej minulosti.“²⁸ Posledné slová boli azda priveľmi príkre, pretože zbohatli aj ľudia, ktorí mali o režim a štát nemalé zásluhy a z hľadiska vzniku štátu nemali ani minulosť najhoršiu. Títo ľudia sa stihli popri svojich politicko-spoločenských povinnostiach zabezpečiť v rámci zákona aj rôznymi pozíciami v slovenskom priemysle a obchode.

Pred vznikom Slovenského štátu kontrolovali prostredníctvom vlastníctva účastín a prostredníctvom bánk veľkú časť slovenského hospodárstva neslovenské hospodárske subjekty, predovšetkým kapitál z českých krajín. Ten sa dostal so zánikom Č-SR a vznikom Protektorátu Čechy a Morava pod nemeckú kontrolu. Český podiel za obdobie rokov 1939 – 1945 v slovenských účastinných spoločnostiach klesol z 84 % na 8 %, nemecký podiel stúpol z 0,2 % na 62 %.²⁹ Nemci kontrolovali prakticky všetok ťažký priemysel. No posilnil sa aj slovenský kapitál, ktorý najmä vďaka arizáciám zvýšil svoj podiel v účastinných spoločnostiach medzi rokmi 1938 a 1942 z 11,4 % na 18,2 %. Najväčší rast slovenského kapitálu sa zaznamenal v potravinárskom, celulózovo-papierenskom, tlačiarenskom, kožiarskom a drevárskom priemysle.³⁰ Posilnenie slovenskej kapitálovej účasti v priemyselných podnikoch a bankách na Slovensku umožnilo zvýšiť podiel slovenských občanov v politických funkciách na ich riadení a participovaní na výsledkoch ich hospodárenia, a to v medziach platných zákonov.

Pokúsim sa to ilustrovať na pozíciách viacerých poslancov, prípadne aj ministrov na postoch v správnych radách firiem. Aby bola zreteľnejšia úloha politického postavenia, oddelím politikov, ktorí aj profesionálne pôsobili v slovenskom hospodárstve od tých, ktorým zrejme až politická pozícia umožnila zaujať posty vo viacerých hospodárskych subjektoch.

Poslanec Snemu Slovenskej republiky (Snem SR) Štefan Beniak bol pôvodne statkárom a politická funkcia mu otvárala cestu k rôznym postom v poľnohospodárstve a potravinárstve. Stal sa predsedom mliekarenskeho sektoru Slovpolu, členom správnej rady Centrumu, slovenskej dovoznej a vývoznjej spoločnosti, slovenského poľnohospodárskeho zväzu Nupodu, nákupnej ústredne potravinových družstiev a iných podnikov.³¹ Aj Štefan Danihel bol statkárom a ľudáckym poslancom Národného zhromaždenia (NZ) za prvej ČSR. Ako poslanec Snemu SR sa stal od roku 1939 akcionárom a členom správnych rád niekoľkých bánk a podnikov potravinárskeho priemyslu, čo mu ročne vynášalo príjem okolo 600 tisíc Ks ročne.³² Michal Klimko bol za prvej ČSR len malým živnostníkom – kníhkupcom. V roku 1941 ho prezident Tiso vymenoval za poslanca Snemu SR, ale už od roku 1939 pôsobil ako podpredseda

²⁸ *Slovák*, 30. augusta 1942. Citované podľa CAMEL, ref. 25, s. 83.

²⁹ MIČKO, Peter. *Nemecký finančný kapitál a stredné Slovensko v rokoch 1939 – 1945*. Banská Bystrica : Ústav vedy a výskumu Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2006, s. 15.

³⁰ LIPTÁK, Ľubomír. *Ovládnutie slovenského priemyslu nemeckým kapitálom (1939 – 1945)*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1960, s. 152-153.

³¹ *Biografický lexikón Slovenska, I. zv., A – B*. Martin : SNK – NBÚ, 2002, s. 356.

³² *Biografický lexikón Slovenska, II. zv., C – F*. Martin : SNK – NBÚ, 2004, s. 200.

Obchodnej a priemyselnej komory a Ústredia živnostenských úverných ústavov.³³ Ján Liška, ekonóm a podnikateľ, pôsobil za prvej ČSR ako poslanec NZ za Živnostnícku stranu. Keď dovedol jej slovenskú organizáciu do lona HSLS a stal sa poslancom Snemu Slovenskej krajiny (Snem SK) a následne Snemu SR, otvorila sa mu cesta do správnych rád účastinných spoločností Centrokooperatíva, Detva, Dunajplavba a Tungsram.³⁴ Andrej Martvoň bol za prvej republiky lekárnikom, poslancom Snemu SR sa stal v roku 1939 a následne sa stal predsedom správnej rady firmy Facet a členom správnej rady firmy Medica, ako aj funkcionárom Zväzu lekárnikov Slovenska.³⁵ Štefan Polyák patrila medzi staršiu ľudácku generáciu, bol najprv poslancom a od roku 1935 senátorom NZ. Poslancom Snemu SK, následne SR, sa stal v roku 1938 a jeho činnosť v hospodárskej sfére bola nemenej aktívna ako v politike. Bol už spomenutý ako arizátor židovskej pôdy, stal sa členom správnej rady Družstva hospodárskych liehovarov, predsedom Obchodnej a priemyselnej komory, členom prezídia Ústredného združenia slovenského priemyslu, ako aj spolumajiteľom firmy Vulkan Maschinen Fabrik so závodmi vo Viedni a Budapešti.³⁶ Mikuláš Pružinský, medzivojnový statkár, bol od roku 1929 ľudáckym poslancom NZ a od roku 1938 poslancom Snemu SK a SR. Po vzniku Slovenského štátu sa stal ministrom financií a popritom pôsobil v mnohých ďalších funkciách: ako podpredseda Melioračného zväzu pre Slovensko, člen správnej rady Ústredného družstva, podpredseda Ústredného združenia slovenského priemyslu, predseda Jednoty hospodárskeho priemyslu liehovarnického, člen správnej rady Štátnych lesov a Štátnych majetkov, ako aj v správnych radoch ďalších účastinných spoločností.³⁷ Ľudácky politik a poslanec NZ Teodor Turček sa stal v roku 1938 poslancom snemu SK a v jeseni toho istého roku prevzal a viedol spolkový a družstevný aparát agrárnej strany, ktorú HSLS pohltila. V roku 1939 sa stal predsedom Zväzu hospodárskych družstiev a verejných obilných skladísk, ako aj Slovenského plynárenského družstva, v roku 1940 predsedal Pôdohospodárskemu združeniu a roku 1942 Roľníckej komore a Repárskej jednote.³⁸ Ján Vančo, pôvodne vojak, za prvej ČSR agrárnik, zvyškový statkár, od roku 1929 poslanec NZ za agrárnu stranu, sa stal roku 1938 poslancom Snemu SK a následne SR. Svoje politické postavenie zúročil aj ekonomicky. Stal sa členom správnej rady Nákupnej ústredne potravinových družstiev, Liehovej spoločnosti v Bratislave, Potravinového družstva v Plavnici, Prvého trnavského parného mlyna a Roľníckeho mliekarského družstva v Prešove.³⁹ K ďalším politickým nominantom patrila Peter Zaľko, národohospodár, ktorý sa stal poslancom snemu ako odborník, bol v pomerne mladom veku roku 1939 vymenovaný za predsedu Najvyššieho hospodárskeho úradu a roku 1941 za predsedu Ústredne pre priemysel a surovinové hospodárenie. Napriek týmto dôležitým hospodárskym postom sa stal od roku 1943 dôležitým členom odbojového vedenia.⁴⁰

³³ *Slovenský biografický slovník, III. zv., K – L.* Martin : Matica slovenská, 1989, s. 105.

³⁴ *Slovenský biografický slovník, III. zv., K – L.* Martin : Matica slovenská, 1989, s. 416.

³⁵ *Slovenský biografický slovník, IV. zv., M – Q.* Martin : Matica slovenská, 1990, s. 96.

³⁶ *Slovenský biografický slovník, IV. zv., M – Q.* Martin : Matica slovenská, 1990, s. 511.

³⁷ *Slovenský biografický slovník, IV. zv., M – Q.* Martin : Matica slovenská, 1990, s. 551.

³⁸ *Slovenský biografický slovník, VI. zv., T – Ž.* Martin : Matica slovenská, 1994, s. 142.

³⁹ *Slovenský biografický slovník, VI. zv., T – Ž.* Martin : Matica slovenská, 1994, s. 223-224.

⁴⁰ *Slovenský biografický slovník, VI. zv., T – Ž.* Martin : Matica slovenská, 1994, s. 412-413.

Všetci títo politici už dlhšie pôsobili aj v hospodárskej sfére a politická pozícia za Slovenského štátu im spravidla významne rozšírila ich možnosti a pozície v ekonomike.

Nové pozície v slovenskom hospodárstve získali však od roku 1939 aj politici, či stranícki funkcionári HSLŠ, ktorí dovtedy pôsobili v celkom iných sférach profesionálneho a verejného života. V takom prípade posty v hospodárstve nemohli vyznieť inak ako lukratívne funkcie súvisiace s ich politickým postavením, resp. získané vďaka nemu. Opäť *lege artis*. Takýchto politikov bolo pravdaže viac než tých predchádzajúcich, uvediem preto len najvýraznejšie prípady.

Markantným príkladom takého politika bol Pavol Čarnogurský, funkcionár ľudovej strany, povoláním učiteľ, ktorý sa stal v autonómnej vláde vysokým štátnym úradníkom, ako aj poslancom Snemu SK a SR. Následne sa stal členom správnych rád firiem Ľudotypia, Slovenská grafia, Továrne na papier v Slavošovciach, Slovenskej všeobecnej úvernej banky, aj pobočky Moravskej banky v Bratislave.⁴¹ Aj ďalší učiteľ a prekladateľ Andrej Germuška pôsobil nielen ako poslanec Snemu SK a SR a ako župan Šarišsko-zemplínskej župy, ale sa mu „ušlo“ aj členstvo v správnych radách Sväzu slovenských sporiteľní, Spojených elektrární, Juhoslovenskej elektrárne, firmy Orava v Bratislave a Roľníckeho skladištného družstva v Prešove.⁴² Eugen Guzikiewicz, učiteľ, ľudácky funkcionár a od roku 1941 i poslanec Snemu SR, v rovnakom roku arizoval továreň na remeň firmy Pazerini.⁴³ Členom správnych rád bankových, priemyselných a obchodných spoločností sa stal takisto učiteľ, pôvodne aktívny v agrárnej strane, Vojtech Husárek, od roku 1938 poslanec Snemu SK a SR.⁴⁴

Aj úradníci prenikali cez politické funkcie na spoločensky významné a finančne výhodné posty. Napríklad Jozef Drobný, poštový úradník, od roku 1935 ľudácky poslanec v NZ a od roku 1938 poslanec Snemu SK a SR, sa stal následne poštovým riaditeľom a predsedom Nemocenskej poisťovne štátnych zamestnancov.⁴⁵ Prominentný ľudácky politik Karol Mederly, pôvodne úradník, od roku 1929 poslanec a od roku 1935 senátor NZ, pôsobil od roku 1939 ako podpredseda Snemu SK a SR a súčasne bol, primerane svojmu postaveniu, členom správnych rád najväčších slovenských priemyselných podnikov, napr. bane v Handlovej, či textilky v Žiline a ďalších firiem.⁴⁶

Osobitné miesto medzi poslancami Snemu SK a SR mali rímskokatolícki, resp. gréckokatolícki kňazi.⁴⁷ Ich spoločenská kariéra mimo cirkvi prebiehala prevažne v HSLŠ a v rôznych

⁴¹ *Biografický lexikón Slovenska, II. zv., C – F*. Martin : SNK – NBÚ, 2004, s. 108.

⁴² *Biografický lexikón Slovenska, III. zv., G – H*. Martin : SNK – NBÚ, 2007, s. 119.

⁴³ *Biografický lexikón Slovenska, III. zv., G – H*. Martin : SNK – NBÚ, 2007, s. 259.

⁴⁴ *Biografický lexikón Slovenska, III. zv., G – H*. Martin : SNK – SBÚ, 2007, s. 709.

⁴⁵ *Biografický lexikón Slovenska, II. zv., C – F*. Martin : SNK – SBÚ, 2004, s. 329.

⁴⁶ *Slovenský biografický slovník, IV. zv., M – Q*. Martin : Matica slovenská, 1990, s. 131.

⁴⁷ V sneme, ktorý mal pri svojom ustanovení 63 poslancov a od roku 1941 80 poslancov, sa ich vystriedalo päťnásť, mali teda veľmi silné zastúpenie. Ôsmi z nich ukončili z rôznych dôvodov predčasne svoj mandát, dvaja

cirkevných spolkoch pre laikov. Ján Ferenčík, poslanec a predseda župnej organizácie HSLŠ Podtatranskej župy, bol však aj členom správnej rady Ľudovej banky (v tom čase jednej zo štyroch väčších slovenských bánk) a ňou ovládaných podnikov.⁴⁸ A poslanec Karol Körper pôsobil v rokoch 1938 – 1942 aj ako prednosta cirkevného odboru Ministerstva školstva a národnej osvety, a súčasne bol predsedom dozornej rady Tatra banky.⁴⁹

Takto by bolo možné pokračovať pri ďalších členoch Snemu SR, ale nielen pri nich. Výhodné pozície rôzneho druhu a „hodnosti“ sa prideľovali podľa zásluh-nezásluh a podľa platných zákonov na úrovni ústredných úradov, žúp aj okresov. Mali byť zárukou lojality a spoľahlivosti politických funkcionárov, čo časť z nich plnila až do zániku režimu, no ďalšia časť funkcionárov sa orientovala podľa zahraničnopolitickej situácie a usilovala sa – viac či menej úspešne – vyviazať sa zo zväzkov a záväzkov voči ohrozenému a následne zanikajúcemu štátu.

Facit

Medzivojnová demokracia aj vojnová diktatúra boli len dvomi etapami v dejinách 20. storočia, v ktorých sa uplatňovali mechanizmy nekrimínálnych – pretože legalizovaných, resp. štátom tolerovaných – foriem korupcie. Životné skúsenosti a ďalšie svedectvá o epoche komunistickej diktatúry 1948 – 1989 i obnovenej demokracie po roku 1989 svedčia o prežívaní tohto druhu spoločensko-politických necností a deformácií, a to aj v 21. storočí.

Tieto bezpochyby vážne spoločenské javy súviseli a súvisia s celkovým politickým a sociálno-ekonomickým vývinom na Slovensku (a predtým v Československu), ktorý je charakterizovaný niekoľkými zásadnými vývinovými ruptúrami (1918, 1939, 1945, 1948, 1968, 1989), znamenajúcimi významné zmeny v sociálnej štruktúre krajiny, v životných osudoch ľudí, v majetkových vzťahoch a vždy spojenými s nástupom nových ľudí na posty v celej ekonomicko-sociálno-politickej hierarchii. Reprezentanti nových mocenských štruktúr sa usilovali vytvárať sociálno-politické lojality a opory aj prerozdelením vlastníctva, a to buď súkromného majetku, alebo aj majetku verejného, prípadne personálnym prerozdelením spravovania verejného majetku. V štádiu neistoty z dôvodov vnútropolitických alebo medzinárodných, samotní vysokí reprezentanti, často pochádzajúci zo skromných pomerov, sa majetkovo „zabezpečovali“ získavaním hnutelných a nehnuteľných statkov. Takéto postupy sa mohli uplatniť o to ľahšie, že opakujúce sa prevratné spoločenské zmeny oslabovali, či relativizovali aj individuálnu morálku a platnosť, resp. rešpektovanie napísaných i nepísaných pravidiel. A tieto necnosti sa potom v spoločnosti šírili a šíria zhora všetkými smermi, podľa

boli vymenovaní za poslancov dodatočne. Pozri LETZ, Róbert a kol. *Slovenská ľudová strana v dejinách 1905 – 1945*. Martin : Matica slovenská, 2006, s. 633-369. V zozname 85 poslancov chýbajú poslanci za menšinové strany.

⁴⁸ *Slovenský biografický slovník, II. zv., E – J*. Martin : Matica slovenská, 1987, s. 77.

⁴⁹ *Slovenský biografický slovník, III. zv., K – L*. Martin : Matica slovenská, 1989, s. 185.

príslovie *ryba smrdí od hlavy*. Aj preto bol a je vývin nielen na Slovensku, ale aj v ďalších krajinách stredovýchodnej Európy poznačený okrem iného kriminálnou i nekriminálnou korupciou v oveľa väčšej miere než v krajinách (napr. v severských štátoch), ktoré mali možnosť prežiť a mentálne „strávit“ aj veľké zmeny v istej „prirodzenej“ kontinuite.

Cituj:

ZEMKO, Milan. Politické funkcie a lojality ako zdroj nekriminálnej korupcie v demokracii a diktatúre. In *Forum Historiae*, 2011, roč. 5, č. 2. ISSN 1337-6861. http://www.forumhistoriae.sk/FH2_2011/texty_2_2011/zemko.pdf

...

PhDr. Milan Zemko, CSc. (1944) je samostatným vedeckým pracovníkom Historického ústavu SAV v Bratislave. Ťažiskom jeho výskumnej práce je politický systém medzivojnového Československa, ako aj problematika politického vývinu na Slovensku po roku 1989 a otázky politického vývinu v strednej Európe v 20. storočí.

Výbery zo štúdií a článkov publikoval v knihách *Slovensko – krajina v medzičase* (Bratislava 2002) a *Občan, spoločnosť, národ v pohybe slovenských dejín* (Bratislava 2010). Je spolueditorom a spoluautorom knihy *Slovensko v Československu 1918 – 1939* (Bratislava 2004) a autorom prvej časti knihy *Voľby do zákonodarných orgánov na území Slovenska 1920 – 2006* (Bratislava 2008).

E-mailová adresa: histzemk@savba.sk